

"Пътешествията на Гъливер" е произведение написано от Джонатан Суифт. Той заедно с Даниел Дефо са най-значителните английски писатели от първата половина на XVIIIв. Същевременно той е един от най-големите сатирици не само в европейската литература но, и в световната литература.

"Пътешествията на Гъливер" е една книга, която подобно на "Робинзон Крузо" днес е популярна главно в адаптиран вид като четиво за деца и юноши.

Основният ефект на пародийното при Суифт е съсредоточен върху намерението фантастичното и недостоверното да бъде представено максимално реалистично и документално. В този смисъл Суифтовата пародия се отнася не само до романа на Дефо, но и до целия свод от публикации и реализации за пътувания и пътешествия, в които измислиците и съчинителството били нещо обикновено. Суифт постигнал целта си и в това е и обяснението за големия успех на неговия роман, който бил възприеман на фона на този тип литература. Мнозина от тогавашните читатели го възприемали като достоверен разказ за истински морски пътешествия, а някои любознателни дами дори се опитвали да нанесет на картата страната Балнибарби, която според Гъливер се намирала някъде "между Япония и Калифорния".

Въпреки очевидните интертекстуални взаимопрониквания между двата романа на Дефо и Суифт, на които в английското литературознание са посветени специални изследвания, днес "Пътешествията на Гъливер" се възприема не като роман пародия, а като политическа и философска сатира. Романът на Суифт се оказва несводим към никой от съществуващите по онова време повествователни жанрове и тъкмо в това се крие и неговата особена естетическа привлекателност и перспективност. Основният художествен парадокс на творбата е в неповторимата му битност на реалистическа фантастика. В тази посока авторът е задължен на творци като Рамбле, Моър и Сирано дьо Бержъорак. В сатирата и фантастиката Суифт сякаш се оказва наследник на Франсоа Рабле, от Томас Моър иде вкуса му към градежа на социални утопии (и антиутопии), а по линия на Бержъорак, чиито роман "Държавите и империите на Луната" (1657) несъмнено е чел, в "Гъливер" прониква типа повествование, който бихме назовали фантастичен реализъм. Всички структурни и съдържателни елементи на романа са сплавени в художествено цяло, което трябва да увлича и пленява читателя. За разлика от Дефо, чиито девиз е "измислицата е по-достоверна от истината", девизът на Суифт е по-скоро "Великолепен лъжец".

Краткият роман на Джонатан Суифт, който не обема дори триста страници, се състои от четири части, обозначавани обикновено като "Пътуване до Лилипутия", "Пътуване до Бробдингнаг", "Пътуване до Лапута, Балнибарби, Лъгнаг, Глъбдъбдриб и до Япония" и "Пътуване до страната на хоинъмните". Книгата е писана няколко години и се смята, че третата част е създадена последна и впоследствие вмъкната между втората и четвъртата.

В първата част на романа си писателят отправя своя герой, корабния лекар и хирург Лемюъл Гъливер в далечната страна Лилипутия, която според него се намира на югозапад от остров Ван Димен(съвременна Тасмания, на юг от Австралия). След стегнато и убедително описание на бедствието, претърпяно от героя и неговите другари, Гъливер се отпуска изнемощял на непознатия брег и скоро заспива. Попаднал на брега на смрачаване(на 5 Ноември 1699г., както известява "педантичният" разказвач), на развиделяване Гъливер не успява да стане:"Опитах се да стана, но не можах да мръдна; открих, че както бях легнал по гръб, ръцете и краката ми са били здраво завързани за колчета, забити в земята; косата ми, която беше дълга и гъста, беше стегната по същия начин. Усещах също, че няколко тънки връвчици стягат тялото ми от мишниците до бедрата...След малко почувствах, че по левия ми крак се движи нещо живо, което, минавайки внимателно по гърдите ми дойде почти до брадичката ми. Сведох колкото мога по-надолу очи и видях, че това нещо беше човешко същество, не по-високо от шест инча, с лък и стрела в ръце и колчан на гърба."

Гъливер се оказва попаднал в империята Лилипутия, която прилича на коя да е западноевропейска държава, само че всичко в нея е дванадесет пъти по-малко: хора, говотни, растения, постройки. От приведения цитат става ясно, че средния ръст на лилипутите е шест инча, тоест около петнадесет сантиметра или една обикновенначовешка педя.

Воден от необикновено мощно и пластично въображение, Дж. Суифт сътворява един въображаем свят, в който наглед всичко е човешко, а необикновения ефект произлиза от конфликта между различните мащаби. Така в страната на лилипутите "средния англичанин" Лемюъл Гъливер се оказва великан с всички произтичащи от това последствия. малките човечета го именуват веднага Човек планина. Още в същата първа глава пленения великан бива пренесен до столицата на Лилипутия и настанен да обитава най-големия храм на стараната, където той с труд може да пропълзи и да се излегне лежешком.

Заслужава да се отбележи, че в първата част от романа Лемюъл Гъливер е един

безкрайно сговорчив и добродушен великан. За разлика от Херакъл на Филострат, който след като се събужда, презрително насмита дребните човечета в лъвска кожа и тръгва да ги отнесе на любимата си Евристея, героя на Суифт играе съвестно ролята на пленник и по-късно верен поданик на "всемогъщия император на Лилипутия, радостта и ужасът на вселената". Чрез договора, сключен между Гъливер и император Голбасто, се регламентират отношенията между Човека планина и владетеля на Лилипутия. В анекса към този договор се посочва, че Куинбус Флестрин "ще получава дневна дажба от храна и напитки, достатъчни за изхранването на 1728 наши поданици". Както пояснява малко по-нататък разказвачът, неговият "порцион" бил изчислен от математиците на негово величество, след като измерили ръста му и предполагаемия му обем.

Приключенията на героя в страната на лилипутите са изключително занимателни. Чрез необикновенния конфликт между различни мащаби на човешкото Суифт е съумял да представи всекидневното и баналното като ново и необикновено Един от похватите да бъде постигнато това е методът, наречен от руския литературовед В. Шкловски през 20-те години на XX в. Остранение (възприемане на познатото като нещо необикновено).

Другият основен естетически похват, използван от автора, може да бъде описан като оживяване на кукленското. Лилипутите са като оживели кукли, с които Човекът планина безкрайно внимателно и грижливо се забавлява и си играе.

Занимателният разказ за приключенията на Гъливер в страната на лилипутите има и друг, дълбинен смисъл. С основание се смята, че първата част на романа е и сатирата на английския политически живот. Монозина критици са склонни да твърдят, че поведението на Гъливер в тази част е алегория за участието на Суифт в политическия живот на съвременна Англия. Някои дори се заели да изброят въжетата, с които бил овързан героя на морския бряг по броя на публикациите, насочени срещу Суифт. Може би подобно тълкование е малко произволно, но е несъмнено, че в образа на кукленския императорски двор писателя визира родината си. Съвременниците на Суифт били склонни да идентифицират императора Голбасто с крал Джордж I, главния адмирал Болголам - с херцог Аргайл, а повратливия министър Флиннап - с министър-председателя на уигите Робърт Уолпол. Бягството на обвинения в държавна измама Гъливер в съседно Блефуску се оприличава на бягството на видни торийски политик и личен приятел на Суифт Виконт Болинброк във Франция. Подобни аналогии придавали допълнителна актуалност на прочита на времето. Много по-интересна е обаче сатиричната парабула, позволяваща дворът на Лилипутия да се привиди като сатиричен образ на английската действителност от първата четвърт на XVIII в. съперничеството и войните между Лилипутия и Блефуску лесно се идентифицират с вековните разпри между Англия и Франция, но в сатиричния план на

повествованието причината за това е в спора откъм коя страна трябва да се чупи вареното яйце-откъм тъпата или откъм острата. по такъв начин религиозните разпри(Англия е протестантска, Франция-католическа страна) са минимализирани и направени смешни. Не по-малко остроумно е показано несъщественото различие между уиги и тори на кормилото на властта. Двете партии в Лилипутия се различават по това, че едните ходят с обувки с високи токове, а другите- с ниски токове. За да бъде добре и с двете партии престолонаследникът носи една обувка с висок, а другата-с нисък ток, и поради това куца като ходи.

Политическите нрави в империята на лилипутите, визиращи съвременна на писателя Англия, са описани с ирония, преминаваща в сарказъм. Най-високо поставените политици са ония, които умеят да скачат най-ловко и най-високо на въже. Министърът на финансите Флимнап е най-ловкият въжеиграч."Уверявах ме, че година-две преди да пристигна в Лилипутия, Флимнап щял да си счупи врата, ако не бил паднал върху една от кралските любовници, която случайно се била излегнала под въжетото и омекотила удара като възглавница." Това подхвърляне несъмнено пак е свързано със злободневна навремето клюка, която днес ни убягва.

Най-смехотворното е, че императорът на Лилипутия и неговите поданици се вземат много на сериозно. В преамбюла към договора между Гиливер и владетеля на миниатюрната страна е записано следното:

"Голбасто Момарен Евламе Гурдило Шефин Мули Ули Гуде, всемогъщия император на Лилипутия, радостта и ужасът на вселената, чиито владения се простират на пет хиляди блъстръги (обиколка около дванадесет мили) чак до края на земното кълбо; по-висок от всички синове човешки; владетел, чиито нозе стигат до центъра на земята и чиято глава опира в слънцето, и кимне ли с глава коленете на всички земни царе се разтреперват...)

Политическите нрави в империята на лилипутите, визиращи съвременна на писателя Англия, са описани с ирония, преминаваща в сарказъм. Най-високо поставените политици са ония, които умеят да скачат най-ловко и най-високо на въже. Министърът на финансите Флимнап е най-ловкият въжеиграч."Уверявах ме, че година-две преди да пристигна в Лилипутия, Флимнап щял да си счупи врата, ако не бил паднал върху една от кралските любовници, която случайно се била излегнала под въжетото и омекотила удара като възглавница." Това подхвърляне несъмнено пак е свързано със злободневна навремето клюка, която днес ни убягва.

Най-смехотворното е, че императорът на Лилипутия и неговите поданици се вземат много на сериозно. В преамбюла към договора между Гиливер и владетеля на миниатюрната страна е записано следното:

"Голбасто Момарен Евламе Гурдило Шефин Мули Ули Гуде, всемогъщия император на Лилипутия, радостта и ужасът на вселената, чиито владения се простират на пет хиляди блъстръги (обиколка около дванадесет мили) чак до края на земното кълбо; по-висок от всички синове човешки; владетел, чиито нозе стигат до центъра на земята и чиято глава опира в слънцето, и кимне ли с глава коленете на всички земни царе се разтреперват...) В "Пътуване до Бробдингнаг" ситуацията е огледална на първата част. Героят попада в сраната на великаните, където всичко е дванадесет пъти по-голямо в сравнение с нормалния свят. И както Гъливер е единствения великан в страната на лилипутите, така той се оказва единствения лилипут в страната на великаните. Оживялото кукленско в тази част от книгата е още по-занимателно, а приключенията на героя, носещи винаги комичен оттенък в първата част, във втората придобиват авантюрен и драматичен характер. Дребното човече, което е Гъливер, е в смъртна опасност в епизоди, чиято битова прозаичност иначе би будила само усмивка. Още докато е в дома на чифликчията, намерил го на нивата си, героят трябва да се сражава с два плъха, големи колкото кучета, които са се покатерили на леглото. По-късно, когато е в кралският дворец, Гъливер за малко не се удавя в супника на трапезата, сражава се с влетели в трапезарията оси, едва се измъква от костта, където го е затъкнало злобното джудже на краля и т.н. Това преобръщане на кукленското, интимизирано, защото е представено през погледа на главния герой, несъмнено е изключително привлекателно за малките читатели, които го възприемат в плана на лудическото, без да се стараят да вникнат в по-сериозното послание на автора. Конфликтът между различните мащаби, заложен като специфична художествена оптика в първите две части на книгата, дава повод за редица неутешителни заключения, но заслужава да се отбележи и нещо друго: чрез полета на необикновената си фантазия Суифт дава път на една твърде популярна и многократно разисквана през епохата на Просвещението идея- тази за "множествеността на световите", съгласно която е възможно сред безкрайната вселена да съществуват и други светове, населени с разумни същества, макар и по-различни от земните хора.

Специфичен ефект от конфликтването на мащабите в страната Бробдингнаг е това, че там и най-големите красавици се струват грозни на Гъливер, тъй като порите на кожата им са големи, докато всички жени в Лилипутия му се струват хубавици поради скромните си размери. Суифт особено настоява върху отвратителната миризма на великаните, а това е несъмнено свидетелство за отвращението на писателя от човешката физиология.

Някои изследователи твърдят, че втората част от краткия роман на Суифт може да бъде възприеман като своеобразна утопия. Бробдингнаг е щастлива страна, управлявана от крал, учил философия и математика. Хората се прехранват със земеделие, непознати им са пороците, на каквито е свидетел в родината си Гъливер. Като модел на измислена страна Бробдингнаг смятат, че Суифт е имал в предвид Шотландия.

Третата част на книгата озаглавена като “Пътуване до Лапута, Балнибарби, Лъгнаг, Глъбдъбдриб и до Япония”, напомня за фантастичното пътуване на компанията около Пантагрюел в романа на Рамбле. В нея Гъливър попада на различни острови, пръснати из океана, където става свидетел на редица прелюбопитни неща. Най-напред героят бива взет на летящия остров Лапута, който според възприетата от Рамбле идея да се злоупотребява с точни цифри, представлява “пълен кръг с диаметър 7837 ярда, или около четири мили и половина, и следователно има площ десет хиляди акра. Дебелината му е триста ярда.”

На хвърчащия остров, който непрекъснато кръжи около страната Балнибарби Лагадо, където най-любопитно се оказва посещението в Академията на проектантите. С основание се смята, че в тези страници сатирата на писателя е насочена против Кралското научно дружество, председателствено по времето на писането на романа от великия Нютон. В по-общ план сатирата е съсредоточена върху безплодна наука, която не намира приложение в живота. Учените в академията в Лагадо се занимават с проекти и експерименти, които са не само безсмислени, но и смешни. В пета и шеста глава са описани заниманията на учените от Лагадо. Най-удивителното е, че Суифт неволно е изпреварил някои научни открития, направени след него. Така той е предсказал съществуването на двата естествени спътника на планетата Марс цели 150 години, преди те да бъдат открити от американския астроном Хол. Кондензирането на водни пари било осъществено през 1877 г., а производството на амониева селитра от атмосферния азот, над което се труди учен от Академията, е започнало в годините преди Втората световна война.

На остров Глъбдъбдриб, където Гъливер гостува на губернатора, той получава възможност да призовава велики духове от миналото и да разговаря с тях. Това хрумване несъмнено пак е подсказано от Рамбле, където един от героите отива до отвъдния свят и след това разказва за срещите си с прочути люде там. Самата стилистика на тези глави(III, VI, VII, VIII) твърде много напомня за белетристичния почерк на Рамбле: “След това видях как Ханибал прекосява Алпите; той ми каза, че в лагера му нямало капка оцет.

Най-удивителното е, че Суифт неволно е изпреварил някои научни открития, направени след него. Така той е предсказал съществуването на двата естествени спътника на планетата Марс цели 150 години, преди те да бъдат открити от американския астроном Хол. Кондензирането на водни пари било осъществено през 1877 г., а производството на амониева селитра от атмосферния азот, над което се труди учен от Академията, е започнало в годините преди Втората световна война.

На остров Глъбдъбдрийб, където Гъливер гостува на губернатора, той получава възможност да призовава велики духове от миналото и да разговаря с тях. Това хрумване несъмнено пак е подсказано от Рамбле, където един от героите отива до отвъдния свят и след това разказва за срещите си с прочути люде там. Самата стилистика на тези глави(III, VI, VII, VIII) твърде много напомня за белетристичния почерк на Рамбле: “След това видях как Ханибал прекосява Алпите; той ми каза, че в лагера му нямало капка оцет.

Видях Цезар и Помпей начело на войските им точно преди да влязат в бой.

Видях Цезар при последния му голям триумф.”

Според мен най-интересното в тази част е въпросът, който Суифт разисква в десета глава. В страната Лъгнаг, която също посещава Гъливер узнава, че сред всяко поколение се раждат и по неколцина стрълдбръги, което на местния език означава “без смъртници”. По волята на съдбата тези хора са осъдени на безсмъртие. Героят въодушевено излага предимствата на този необикновен дар, но събеседниците му са на друго мнение. Дали Суифт се е вдъхновил за този микросюжет от древната легенда за Ганимед, е трудно да се съди. И неговите “безсмъртници” са получили като любимаца на Зевс вечен живот, но не и вечна младост, а това обезсмисля рядката им привилегия. “По-покрусяваща гледка от тези безсмъртници не съм виждал; а жените бяха по-ужасни от мъжете. Освен обикновената уродливост на много дълбока старост съответно с годините те придобиват страшна мъртвешка бледност, която не се поддава на описание...”

Последното пътуване на вече морския капитан Лемюъл Гъливер трае малко повече от пет години (1710-1715) и е онасловено “Пътуване до страната на хоинъмите”. При него

изходната сюжетна ситуация е видоизменена и напомня за релациите на капитан Роджърс, когато е открил прототипа на Робинзон Крузо на безлюдния остров. Моряците от кораба на капитан Гъливер решили да станат пирати, като продадат стоката за своя сметка, и за това го оставят на някакъв непознат бряг. Това се оказва страната на хоинъмите,

“говорещите коне”.

В продължение почти на три столетия тази част е предизвиквала най-много възражения и несъгласия. Карикатурата на целия човешки род според редица изследователи е израз на крайна мизантропия, която сякаш няма реална опора в културно-историческото развитие на човечеството. Други смятат, че заболяването на писателя, довело го до пълно безумие към края на 30-те години, вече се долавя отчетливо в тези страници на романа(предполага се, че той е имал мозъчен тумор, който през последните седем години от живота му го довел до почти пълна деменция).

Суифт пак е използвал похвата на “преобръщането”, но вече не като съпоставяне на мащаби. В тази необикновена страна разумни са говорещите коне хоинъми, а деградиралите хора, наричани яху, са извършители на грубата работа. Писателят е нахвърлил колективен портрет на двете общества, а дорестият кон, с когото Гъливер се сприятелява, е негов домакин и сърдечен приятел, който му разяснява принципите на хоинъмската цивилизация.

Разказът на състоянието на съвременна Англия и Европа е сбит сатиричен преразказ за европейската цивилизация, който не дава основание за гордост. Накрая домакинът хоинъм заповядва на Гъливер да млъкне, защото “се наслушал на тема война”.

В четвъртата част на романа хрумването на писателя не е особено убедително, защото физиологията на коня влиза в противоречие с мисловността, която писателят му преписва. Днес тази част се възприема като своеобразна антиутопия, при която конете се развиват до нов стадии на разумни същества, а хората деградират до състоянието на животни. Подобна инволюция плаши Суифт, защото тя е против самото съществуване на човешкия род. Самите хоинъми също не са образец на висок интелект-те имат развито стадно чувство и главната им грижа е равновесието в обществото и грижата за потомството. В това отношение те напомнят за някои хрумвания от друга гениална антиутопия писана триста години по-късно- “прекрасният нов свят” на Олдъс

Хъксли.

Някои наричат Бробдингнаг “тористка утопия”. Нравите и животът тук в общи линии не се различават твърде много от тези в селска Ирландия. Хората са разделени на слуги и господари. Между тях се намират добродушни момичета като Глъмдалклич, но и безсърдечни печалбари като баща й. А гигантските просяци са отвратителни в своята чудовищна мръсотия и мизерия.

Обществения ред в тази страна е максимално прост и рационален – такъв, какъвто би трябвало да бъде, ако светът наистина бе основан върху разума - този първи постулат на осемнадесети век. И все пак за преодоляване на класовото разслоение с всичките му печални последици в ежедневието на хората, както в цялата книга, така и тук въобще не става дума.

За отбелязване е, че ако “Бробдингнаг” е замислен като утопия – макар и доста иронична като всички “утопии” на Суифт,- тя страда от една основна слабост: липсата на лилипутска политическа поквара.

За разлика от своите по-ограничени съвременници писателят не е възхитен от постиженията на прекалената буржоазна цивилизация. Той не храни и никакви лекомислени надежди за светлото ѝ бъдеще. Нито пък вижда каква земна сила би могла да поправи хода на историята. Но Суифт не е човекомразец и песимист. Иначе какъв смисъл би имало да пише своята книга?

Според мен “Пътешествията на Гъливер” наистина са една алегория на тогавашния живот в родината на поета. Казаните неща по заобиколен път в творбата са самата истина в действителността. Нещата, които той не може да каже на глас в Англия ги казва в книгата си. Отнесени към самата държава, към хората, които я ръководят, както и за самите хора.

Опитът и впечатленията, които той има от Англия му дават възможност да създаде за самия себе си, както и за читателите друга страна, действителност, живот, който на тогавашните англичани не е познат. Той създава една страна, която се управлява съвсем различно, от неговата, но съумява да вкара в управлението на тази страна и

живота в нея, живота в Англия по особено интересен и сатиричен начин. Хората и действията съпътващи ги съответстват на хората и действията в Англия.

Ако на книгата се гледа като четиво за деца, то тогава тя прилича повече на екшън, заради преживяванията на героя в различните страни, които той посещава, заради борбите му с различните същества, както и заради срещането му с различни същества, които в действителност несъществуват.

Но ако се вникне по- дълбоко в смисъла на книгата се вижда, че всъщност тези същества и събития съвпадат малко или много на хора и събития от тогавашна Англия, това една пародия добре въплътена в идеята на книгата. Да според мен е пародия на Англия и тогавашния начин на живот на англичаните.

Също така смятам за утопия книгата, защото в нея са изложени взаимоотношенията между хората, проблемите, интересите и споровете, които могат да бъдат такива само в една измислена страна, в която всичко е подредено и идеално, страна в която за управляващите я проблема е от коя страна се чути яйцето. Нима може да съществува толкова спокойно и идеално място? В действителност – не, но Суифт ни показва именно такива места, в които няма спорове, всичко си върви по реда, без проблеми и несъгласие. В тези страни всичко е толкова просто, хубаво и спокойно и прекалено идеално, всъщност не може да съществува такава страна, именно заради това смятам, че “Пътешествията на Гъливер” са утопия.